

SANT ANIOL D'AGUJA (Montagut de Fluvià) Catalunya Romànica, resum

Situació

Vista exterior de la capçalera de l'església, amb l'absis, la part superior del mur del qual ha estat capçada per un fris d'arcuacions cegues. J. M. MELCIÓ

La vall de Sant Aniol baixa en direcció nord-sud des dels cims més alts de la línia divisòria amb el Vallespir, entre les serres encinglerades de Talaixà i del puig del Ferran, a ponent, i de Martanyà i de Gitarriu, a llevant, formant uns espectaculars salts i engorjats. Al fons d'aquesta vall, tancada i plena d'encant, a l'origen del Llierca, en un lloc pràcticament abandonat, hi ha l'església de Sant Aniol d'Aguja, Sant Aniol d'Aguges o Sant Aniol d'Uja.

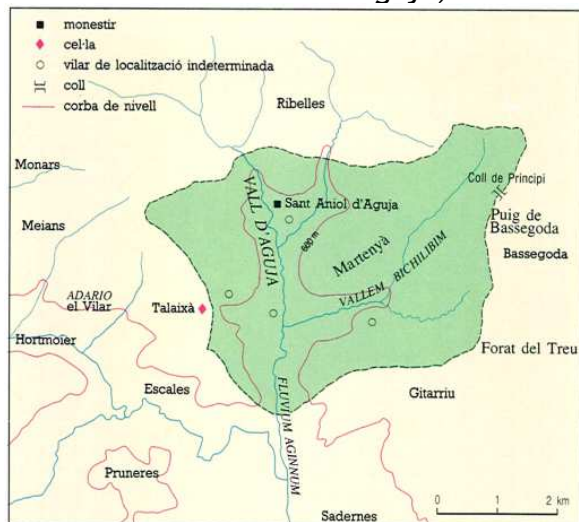
Mapa: 257M781. Situació: 31TDG662853.

Per arribar-hi cal agafar la carretera comarcal C-150, de Girona a Ripoll. Poc abans del quilòmetre 43, entre Sant Jaume de Llierca i Castellfollit de la Roca cal agafar, a mà dreta, el trencall de Montagut, i des d'allí dirigir-se a Sadernes. Després de travessar el pont d'En Valentí, una pista forestal porta fins a la masia de la Muntada, lloc on el pas és barrat per la riera de Sant Aniol.

Des d'aquest indret hom pot seguir a peu fins a l'església, a una hora de camí aproximadament. El Centre Excursionista de Banyoles anys enrere senyalitzà perfectament el camí des de Sadernes. (JVV)

Història

L'origen del cenobi benedictí de Sant Aniol d'Aguja se situa tradicionalment en la destrucció del monestir de Santa Maria d'Arles del Vallespir per part dels normands, el 858 o 859, que féu que alguns dels seus monjos, encapçalats per l'abat Ricimir, marxessin cap a zones més tranquil·les, instal·lant-se a la vall d'Aguja, a l'alta Garrotxa.

Domini nuclear del monestir segons l'Atlas Històric de Catalunya, vol. I, full 11-2, d'acord amb un diploma carolingi de l'any 871. Aquest territori, que té una superfície d'uns 16 km², que correspon, per tant, a la d'una parròquia normal,...

J. BOLÓS

Tanmateix, com adverteix J. Salrach, encara que no és descartable, aquesta hipòtesi es basa únicament en la coincidència dels noms de l'abat d'Arles i el del primer abat documentat de Sant Aniol d'Aguja, Ricimir, que és situat temporalment a la segona meitat del segle IX, de solidesa històrica, però, molt feble.

Malgrat tot, durant el tercer quart del segle IX, un petit grup de monjos benedictins, que tenien per abat Ricimir, es van instal·lar a les muntanyes sobre el riu Aguja, aixecaren una basílica dedicada a sant Aniol i començaren la colonització de terres ermes, moguts pel desig de servir Déu: "... basilice que prephatus abba Ricimirus intra ipsos montes super prephatum fluvium nomine Aginum in honore sancti Andeoli egregii martyris fundavit monachisque quos ibi Deo famulatuos collocavit...".

L'any 871, Ricimir demanà al rei Carles el Calb la confirmació dels béns del seu monestir, els quals, havent estat guanyats a l'erm, eren terres fiscals. El monarca franc accedí a les peticions, atorgant un precepte pel qual reconeixia com a propietat de Sant Aniol d'Aguja: "... vallem nomine Bichilibim et vallem nomine Agogiam, cum omnibus villaribus intra ipsas valles usque vitreum et usque in cacumen montis Bassegoti et montis Perrabugati et collis Principii et usque ad montem

Magalellum et usque ad montem Allonem, cum villaribus ad ipsam Nucem, et usque in montem Illicis et usque in cellam vocabulo Talexano, cum monte Martiniano inter ipsas valles consistente; et in Basse, locum qui dicitur Olotis, cum antiqua ecclesia in honore sanctae Marie fundata; et in eodem comitatu, montem Sancti Laurentii cum basilica in honorem sancti Laurentii eiusdem fundata, cum villari et fonte vocabulo Sparagaria, cum ipsius montis integritate, preter locum qui dicitur Castellaris quem tenent filii Discolii et Transimiri et preter apprehensiones Yspanorum intra ipsos terminos sitas...”.

Precepte concedit al monestir de Sant Aniol d’Aguja (Saint-Denis, 11 d’abril de 871)

El rei Carles IV el Calb dona i confirma les possessions del monestir de Sani Aniol d’Aguja a la vall d’Aguja, a Olot i a la muntanya de la Mare de Déu del Mont.

"In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex...

Signum (Monograma) Karoli gloriosissimi regis.

Gummo notarius ad vicem Gozleni recognovit et (Rusc) Dominus rex fieri iussit.

Data .III. idus aprilis, indictione .III., anno .XXXII. regnante Karolo glor[ios]issimo rege, et in successione Lotarii regis anno tertio. Actum monasterii Sancti Dionisii et Dei nomine feliciter. Amen."

Original: Perdut.

Còpia del segle XII: Arxiu de la Corona d’Aragó. Guifré I, perg. núm. 2.

Còpia del final del segle XII: Arxiu de la Corona d’Aragó. Liber feudorum maior, foli 64.

Còpia del segle XVII: Bibliothèque Nationale de París, col·l. "Baluze" 108, foli 26.

Còpia del segle XVII: Bibliothèque Nationale de París, col·l. "Baluze" 234, foli 213.

Còpia de 1816: Arxiu de la Corona d’Aragó, Traslado de las escrituras del tiempo de los S.S. Condes soberanos de Barcelona, vol. I, foli 3.

Pèire de Marca:: Marca hispànica, sive Urnes hispanicus..., París 1688. apèndix 32.

Esteve Paluzie: Olot, su comarca, sus extinguidos volcanes, Barcelona 1860, apèndix 1.

Martin Bouquet: Recueil des historiens des Gaules et de la France., ol. 8. París 1871, pàg. 633.

Cl. Devic i j. Vaissette: Histoire générale de Languedoc avec des notes et les pièces justificatives, vol. 2, Tolosa 1875, apèndix 181.

Francesc Monsalvatje i Fossas: Noticias históricas..., vol. IV, Olot 1892, apèndix 19, pàgs. 232-233.

Francesc Miquel i Rosell: Liber feudorum maior, vol. II, Barcelona 1947, doc. 514, pàgs. 27-28.

D’Abadal i de Vinyals: Catalunya Carolíngia, II. Els Diplomes carolingis a Catalunya, Barcelona 1926-1952, pàgs. 176-179.

Frederic Udina i Martorell: El archivo condal de Barcelona en los siglos IX-X, Barcelona 1951, doc. 2, pàgs. 96-98.

Maria de Bolòs: la Comarca de Olot, Barcelona 1977, pàg. 459.

Joaquim Danés: Història d’Olot, vol. III, Olot 1979, pàgs. 528-529.

Narcís Puigdevall: La rodalia de Sant Aniol d’Aguja, segons el document de l’any 872., a Actes de la III Assemblea d’Estudis del comtat de Besalú, Olot 1980, pàgs. 337-338.

Traducció

"En nom de la santa i indivisible Trinitat. Carles rei per la gràcia de Déu. Tot allò que fem amb reverència per amor de Déu i dels sants no dubtem que ens serà útil en el present per a travessar més feliçment el curs de la vida i per obtenir més fàcilment els premis de la santedat, en el futur. Sapiguen doncs, per a formació de tots els fidels de la santa Església de Déu i nostres, presents i futurs, que pels precis i el profitós avís del nostre dilecte abat Ricimir, a causa de l’amor i honor de Déu i sant Aniol i sant Llorenç preuats màrtirs, ha plagut a la nostra altesa de donar —per a l’absolució dels nostres pecats— i de confirmar llur possessió ininterrompuda —donant el precepte de la nostra autoritat—, en el comtat de Besalú, sobre el riu Agin, la vall anomenada Biquilibim i la vall dita Aguja, amb tots els vilars situats en aquestes valls, fins al Treu i fins al cim de la muntanya de Bassegoda i de la muntanya de Perrabugat i del coll de Principi i fins a la muntanya Magalell i fins a la muntanya Alió. amb els vilars propers a la Nou, i fins a la muntanya de l’Alzina i fins a la cel·la dita Talaixà, amb el mont Martinyà, que s’alça entremig d’aquestes valls; i a Bas, el lloc que anomenen Olot, amb l’antiga església construïda en honor de santa Maria; i al mateix comtat, el mont de Sant Llorenç amb la basilica edificada en honor del mateix sant Llorenç, amb un vilari i una font anomenada Esparreguera i amb la totalitat d’aquesta muntanya,

llevat del lloc que anomenen Castellar, que posseeixen els fills de Díscol i de Transmir i exceptuades les aprisions dels hispans que hi ha en aquests termes, donar-ho per a la basílica que el dit abat Ricimir va construir en aquestes muntanyes, als monjos que hi col·locà, que han de servir Déu. Per la qual cosa hem manat que fos fet aquest escrit de la nostra excel·lència i fos lliurat a aquest sant lloc i, per tal que les esmentades valls, turons i muntanyes, amb els seus vilars i totes les dependències i la dita basílica de Sant Llorenç, amb la muntanya i tota la seva rodalia, puguin ésser posseïdes perpètuament i plenament, ho concedim a l'església construïda i dedicada en honor de sant Aniol, al dit abat anomenat Ricimir i als monjos que hi serveixin i a llurs successors, i ho traslladem, del nostre dret a llur dret i dominació, per tal que ho tinguin, ho posseeixin i ho organitzin d'acord amb el dret eclesiàstic i regular. Per tal que aquesta nostra voluntat de donació i confirmació posseeixi fermesa inviolable en el nostre temps i en el futur, ho hem signat més avall amb la pròpia mà i hem manat de segellar-ho amb la impressió del nostre anell. Signatura del molt gloriós rei Carles. Gummo notari com a substitut de Goslèn ho ha revisat i el senyor rei ha manat que fos fet. Concedit el dia 3 dels idus d'abril, quarta indicció, any 32 del regnat de Carles gloriosíssim rei i any tercer en la successió del rei Lotari. Fet al monestir de Saint-Denis i en nom de Déu feliçment. Amén." (Trad.: Jordi Bolòs i Masclans)

Tot i ésser molt gran, el domini territorial de Sant Aniol d'Aguja no era gaire beneficiós econòmicament, ja que abastava una zona muntanyenca poc fèrtil i en la qual predominaven els boscos i erms. Aquest fet, al qual cal afegir el reduït nombre de monjos que formaven la comunitat, explica que aquesta no trigués a desaparèixer.

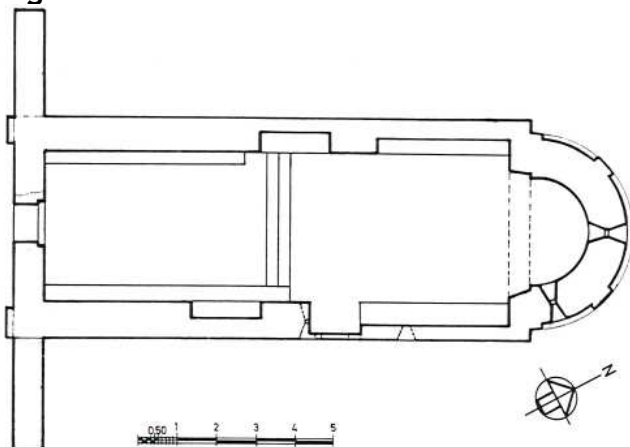
Efectivament, l'any 899, la situació de Sant Aniol d'Aguja devia ésser bastant dolenta, ja que el monarca franc Carles el Simple confirmà, aquell any, com a possessió de la seu de Girona la "cellam sancti Laurentii cum terris et vineis", la qual havia estat construïda per l'abat d'Aguja, Ricimir.

El gran buit documental que hi ha sobre Sant Aniol d'Aguja, que comprèn des del segle X al final del segle XIII, impideix d'escriure amb exactitud el procés que seguí aquest monestir fins a esdevenir parròquia, que és com apareix l'"ecclesia de Aguja" en les Rationes decimarum de la diòcesi de Girona dels anys 1279 i 1280. Tanmateix, podem suposar, com fa A. Pladevall, que els monjos de Sant Aniol d'Aguja marxaren a residir al monestir de Sant Llorenç de Sous, el qual esdevingué el més important de la zona des del segle XI, quan es desvinculà de la seu de Girona. L'església de Sant Aniol esdevingué, en època indeterminada, parròquia dependent del monestir de Sous, l'abat del qual hi percebia els seus delmes.

No obstant això, les dades sobre "Sancti Andeoli de Aguja", com és esmentada en el Llibre verd del capítol gironí, l'any 1362, són escassíssimes durant tota la baixa edat mitjana i l'època moderna. Únicament sabem que el rei Pere III de Catalunya-Aragó vengué el dret de bovatge d'aquesta parròquia, entre d'altres, el 1372, per a afrontar les despeses de la guerra de Sardenya, i que, molt més tard, durant el segle XVII, Sant Aniol d'Aguja passà a dependre de la parròquia de Santa Cecília de Sadernes.

Al començament del segle XIX, la situació de l'església era bona; tenia un altar dedicat a la Mare de Déu del Roser, a més de l'altar major, en honor de sant Aniol, segons informa la visita pastoral realitzada l'any 1821 pel bisbe de Girona. Tanmateix, l'any 1851, data d'una nova visita del bisbe, l'església havia empitjorat, potser a causa de la intensa actuació dels trabucaires en aquesta zona, entre els anys 1840 i 1850. (JFC)

Església

Planta, a escala 1:200, de l'església, amb una nau rectangular, capçada a llevant per un absis semicircular. Tal com hom pot apreciar, els murs del temple han sofert algunes modificacions.
I.SALA

L'església de Sant Aniol d'Aguja fou modificada en època posterior a la seva construcció. Tanmateix, conserva la planta primitiva i la reforma afecta únicament l'allargament de la nau per la banda de ponent.

És un temple d'una sola nau, amb l'absis semicircular oriental a llevant. Aquest, exteriorment, és decorat amb arcs i bandes llombardes que divideixen els arquets en grups de quatre.

Com ja hem dit, la nau de l'edifici fou allargada posteriorment; això afecta directament la porta d'accés al temple, ja que condiona el seu trasllat a la banda de ponent i la desaparició de la porta primitiva; afecta, també, les dues finestres obertes al mur de migdia, ja que queden escapçades. Així doncs, el darrer tram de ponent de la nau, és a dir, a partir dels graons que salven la diferència d'alçada del sòl, com també la façana d'aquest costat, corresponen a una època més tardana a la de construcció de l'edifici primitiu.

El temple actualment és il·luminat únicament mitjançant dues finestres de doble esqueixada obertes al mur de l'absis; una és emplaçada al bell mig d'aquest i l'altra al costat de migjorn.

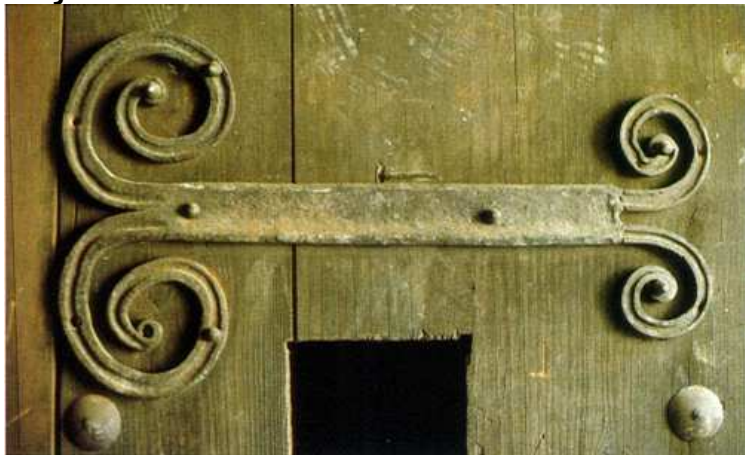
L'aparell dels murs no presenta la mateixa perfecció que s'observa a la majoria d'esglésies de la contrada. Contràriament, el de Sant Aniol d'Aguja és d'una gran rusticitat i no sembla que hi hagi hagut intenció d'ordenar els carreus en filades.

La presència del tipus de decoració llombarda als murs ha portat a datar aquesta església al segle XI. Aquest fet i el tipus d'aparell confirmen aquesta data o, si més no, fan pensar en una etapa de construcció anterior a la de la major part de les esglésies de la Garrotxa. Pel que fa a la datació del cos afegit a ponent, sembla que correspon, per les característiques de la porta, a un període estilístic posterior al romànic. (EBC)

Cal assenyalar que aquesta església és emplaçada en un gran bloc de pedra tosca, que ha estat excavat, en part artificialment, per formar-hi una mena de cripta, a la qual hom accedeix des de l'església per un passadís buidat a la roca.

És difícil datar aquesta cripta o pseudo-capella rupestre, tot i que hom no pot excloure que sigui coetània del temple, i fins i tot, anterior. (JAA)

Forja

Restes de ferramenta de la porta d'entrada a l'església. És una peça de difícil datació, a desgrat que les seves característiques permeten situar-la dins la tradició romànica. F. TUR

A la porta de l'església de Sant Aniol d'Aguja es conserven les restes d'una ferramenta. Els únics vestigis que hom pot veure avui són una banda de ferro en forma de doble tija i acabada en dues volutes a ambdós extrems i els claus que conformen l'estructura de la porta.

Pel que fa a la banda de ferro, consisteix en un element que, tot i essent, en la seva part central, una mena de planxa rectangular, evoluciona cap als extrems en una obertura en canal tot formant dues espirals o volutes. Aquestes presenten una definició formal idèntica, malgrat que les de l'extrem dret són més petites de mida que les contràries. La tècnica utilitzada en aquests senzills motius ornamentals és l'anomenada "acanalat", que consisteix a fer una profunda incisió al bell mig del cos de l'espiral, aconseguint una divisió aparent en dos cossos o fulles.

Tota la peça és subjectada per petits claus de cabota bombada i semisfèrica, iguals que les que aguanten la porta.

Pel que fa als claus que conformen l'estructura de la porta cal dir que no ofereixen cap esquema ornamental, sinó que pel contrari obeeixen a un paper estrictament funcional.

L'estat de conservació d'aquestes restes és molt bo, sobretot si les considerem dins el període romànic.

Els motius ornamentals descrits responen a una tipologia freqüent dins el conjunt de ferramentes de tradició romànica, però això no és suficient per a afirmar que les restes de la porta de Sant Aniol d'Aguja encaixen en una datació dels segles XI o XII. No és estrany trobar elements ornamentals semblants als suara descrits i realitzats en èpoques diferents. Per tant, podem concloure que no és possible concretar una data per a les restes de la ferramenta esmentada.

(LCV)

AGUJA, Sant Aniol. Existent el 872. "No y <h>a vuy rector; los obrés y devotions fan fer dir allí algunas missas y altres devotions", 1568 (Mitra, c. 5, núm. 25, f. 151). Unida a Sadernes, 1592 (Primus liber, 180-185; Notularum 1605-1606,1 130-131).

MARQUÈS, Josep M., CREACIÓ I EXTINCIÓ DE PARRÒQUIES AL BISBAT DE GIRONA

Anys 1906

El Punt, Jordi Casas 8 de juny de 2020

ICiG de Catalunya Fons Pau Vila

Foto 2006 Joan Llosas